

Att.: Justis- og beredskapsdepartementet
postmottak@jd.dep.no

Oslo 14. april 2023

Innspill til opptrappingsplan om vold og overgrep mot barn og unge og vold i nære relasjoner

Nok. Norge¹ deltok på innspillsmøtet 28. mars og takker for muligheten til å også komme med skriftlig innspill til den kommende opptrappingsplanen om vold og overgrep mot barn og unge og vold i nære relasjoner.

Nok. Norge er paraplyorganisasjonen til landets 15 Nok.-sentre. Sentrene er et lavterskel hjelpetilbud for personer som er utsatt for seksuelle overgrep og deres pårørende. De driver også forebyggende arbeid og er en viktig støttespiller for øvrige hjelpetjenester i sine kommuner. Nok. Norge jobber politisk på vegne av sentrene, og for at alle utsatte og pårørende skal ha tilgang til god og tilgjengelig hjelp uansett hvem de er og hvor i landet de bor.

Vi vil i det følgende komme med innspill til innsatsområdene «Forebygging» og «Helhetlig og samordnet politikk», basert på vår særlige kunnskap om utsattes erfaringer med overgrep.

1. Forebygging

1.1 Mer forebygging i barnehage og skole

Vold og overgrep er et av de største folkehelseproblemene vi har i Norge og negative barndomsopplevelser er den sterkeste predikatoren for helseutfordringer i voksen alder. Å gi barn en god barndom gjør dem tryggere og friskere som voksne. Derfor må vi sikre at det blir lagt ned en tilstrekkelig innsats mens de er unge.

Strategien for seksuell helse² sier at grunnlaget for god seksuell helse legges allerede i tidlig småbarnsalder. Barn oppdager og utforsker sin egen seksualitet og stiller spørsmål relatert til kropp og reproduksjon allerede fra 3-4 års alder.

At barn kan stille spørsmål og tilegne seg denne kunnskapen er en viktig forutsetning for å utvikle mestringskompetanse for egen helse og det legger grunnlaget for god helse senere i livet. Kunnskap gir trygghet.

Gjennom den daglige og nære kontakten med barna er ansatte i barnehagen i en sentral posisjon til å kunne observere og motta informasjon om barnas omsorgs- og livssituasjon. Personalet må ha et bevisst forhold til at barn kan være utsatt for omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep, og vite

---

¹ Tidligere Fellesskap mot seksuelle overgrep

² https://www.regjeringen.no/contentassets/284e09615fd04338a817e1160f4b10a7/strategi_seksuell_helse.pdf
noknorge.no

hvordan dette kan forebygges og oppdages. Riksrevisjonen sin rapport «Myndighetenes innsats mot vold i nære relasjoner» (2022) påpeker at «Viktige aktører som lærere, barnehageansatte og fastleger har for lite kunnskap om opplysningsplikten, avvergingsplikten og om vold i nære relasjoner» (:8). Barnehagepersonalet skal kjenne til opplysningsplikten til barnevernet, jf. Barnehageloven § 22 og avvergeplikten gjennom Straffelovens § 196. Meldeplikten går foran taushetsplikten, men avvergeplikten går foran alt. Den voksne må ha kompetanse og evne til å bygge relasjoner, skape trygghet og tillit hos barnet slik at det lages gode oppvekstvilkår.

For å kunne forebygge trenger vi å jobbe med holdninger, både hvilke holdninger man har og hva man kan gjøre med dem. Dette arbeidet må starte tidlig. Alderstilpasset opplæring om kropp, identitet og følelser er derfor viktig for å forebygge og bekjempe vold og overgrep. Kunnskapen de får i barnehagen må bygges videre på i grunnskolen og videregående skole. Samtidig som vi gir barn og unge denne kunnskapen, må vi sikre å gi ansatte handlingskompetanse og tilstrekkelig kunnskap til å ta imot barn og unge sine historier.

God forebygging handler om å sette seksuell helse på obligatorisk dagsorden i alle kommuner fra helsestasjon til og med videregående skole ved at:

- Alle barnehager og skoler har forebyggende tiltak mot krenkelser, vold og overgrep.
- Barna får kunnskap om hvordan kroppen fungerer, hva som er greit at en voksen eller et barn gjør/ikke gjør. Vi må gi barna et språk i form av begreper, ord og bilder, slik at de kan formidle hvis overgrep har skjedd eller skjer.
- Barna må vite at de må fortelle en trygg voksen om egne og eventuelt andres vonde hemmeligheter, og hvor de kan henvende seg.
- Vi må legge til rette for at barn får utvikle forståelse for egne og andres grenser. Hva som er aksepterbart, hvor og når. Vi må gi barna rom og tid til å fortelle, i naturlige omgivelser, og alltid være beredt på å ta imot det som kommer med åpenhet og naturlig nysgjerrighet. Vi må aldri være redd for å spørre. Barn som er utsatt for overgrep, ønsker at vi skal spørre. De legger igjen spor til oss, som de ønsker at vi har mot og evner å se. Forskning viser at barn som kjenner kroppen sin, som har gode begreper og vet hvordan barn blir til, forteller og beskriver raskere dersom de blir utsatt for grenseoverskridende adferd.

Dette kan vi få til ved å:

- Alle barnehager og skoler må ta i bruk «[Trafikklyset](#)».
- Alle kommuner må utarbeide en progresjonsplan for forebyggende tiltak i barnehage og skole.
- Ansatte i kommunene må vite hvor de kan henvende seg for råd og veiledning.
- Det er behov for samhandlingsplan på tvers av etater og arbeidsplasser (se punkt 2.1)
- Vi må legge til rette for at barn får forståelse om hva som er aksepterbare handlinger, samt hvor og når.

1.2 Opplæring av lærere og kommunalt ansatte

Barn som er utsatt for overgrep, ønsker at vi skal spørre. De legger igjen spor til oss, som de ønsker at vi har mot og evner til å se. Forskning viser at barn som kjenner kroppen sin, som har gode begreper og vet hvordan barn blir til, forteller og beskriver raskere dersom de blir utsatt for grenseoverskridende atferd.

I de nye læreplanene står det mye om at elevene skal lære om følelser, grenser, vold o.l., men vi vet at mange lærere fremdeles kvier seg for å snakke om det. Å gi god opplæring til lærere og andre som jobber i kommuner som trygger dem i ha disse samtale og til å ta imot det de blir fortalt, bør derfor være en prioritert oppgave. På denne måten vil flere elever få bedre seksualitetsundervisning enn det de har i dag, noe som de etterlyser selv³.

- Alle som jobber med barn og unge skal føle seg trygge på å snakke om kropp, seksualitet og grenser
- Det bør legges til rette for at Nok.-sentrene kan drive med mer utstrakt forebyggende arbeid enn i dag. Flere senter driver med undervisningsarbeid i dag og dette kan de gjøre i større grad hvis de får midler til det. En annen måte de kan bidra på, er å gi opplæring til lærere slik at lærerne selv blir tryggere i å gi denne undervisningen.

1.3 Lavterskeltilbud til barn

Nok.-sentrene møter mange barn og unge gjennom sitt forebyggende undervisningsarbeid. I tillegg blir de kontaktet av foreldre som er pårørende til barn og unge som er utsatt, og av ansatte i kommunale tjenester som trenger råd og veiledning i saker de står i. Erfaringen vår er at barn og unge savnet flere tilbud der de bor. Dette var også et av funnene i Barneombudet sin rapport om psykisk helsetilbud til barn og unge i kommunene «Hvem skal jeg snakke med nå?»⁴; det er et stort behov for hjelpetilbud for barn og unge i kommunene, og disse bør være fleksible og tilgjengelige. Situasjonen i dag er ikke likeverdig og barn og unge har ikke den samme tilgangen på hjelp. Ett eksempel er helsesykepleiere, hvis tilstedeværelse i skolen varierer fra hver dag til et bestemt antall dager i måneden.

Senere i år kommer det en Opptrappingsplan for psykisk helse. Det er meldt at planen vil ha særlig oppmerksomhet på brede, forebyggende tiltak og på styrking av lavterskeltilbud i kommunene. Opptrappingsplanen mot vold og overgrep mot barn og unge og vold i nære relasjoner bør ses i sammenheng med denne.

Vi mener at det trengs flere lavterskel hjelpetilbud for barn og unge, og Nok.-sentrene har i lang tid etterlyst tydelige retningslinjer for hva de kan tilby barn under 18 år. Flere senter har ønsket å utvide tilbudet til denne gruppen, men har ikke ønsket å åpne for det uten tydelige rammer fra myndighetene.

Nok. Norge og Nok. Bergen har sammen med Bufdir jobbet det siste året for å lage disse rammene. Nok. Bergen har hatt et tilbud til barn i mange år og har særdeles god barnefaglig kompetanse.

³ <https://sexogsamfunn.no/wp-content/uploads/2022/02/Rapport-seksualitetsundervisning-i-skolen.pdf>

⁴ <https://www.barneombudet.no/vart-arbeid/publikasjoner/hvem-skal-jeg-snakke-med-n%C3%A5>

I mars lanserte Bufdir [en faglig veileder for Nok.-sentrene sitt arbeid med barn](#). Veilederen inneholder retningslinjer for tilbudet til barn under hhv. 18 og 16 år og rammer som må være på plass for sentrene som vil ha dette tilbudet: innhold, metodikk og en presisering av barnefaglig kompetanse.

Vi mener det bør legges til rette for at Nok.-sentre kan ha et tilbud til barn i henhold til rammene i denne veilederen og at det bør etableres en egen finansieringsordning for de sentrene som ønsker å ha et slikt tilbud.

2. Helhetlig og samordnet politikk

2.1 Bedre samhandling mellom tjenestene

I innspillsmøte 28. mars hadde Legeforeningen et viktig poeng med at det finnes mange gode samhandlingstiltak for barn og unge, men at det er for mange av tiltakene som ikke kommer lenger enn papiret. Det er viktig at alle i kommunale tjenester kjenner til tilbudene som finnes.

I Margunn Bjørnholt sin artikkel «I skyggen av likestillingen: Voldsutsatte mødre i Norge» (2021) fremheves det at «To tredeler av de voldsutsatte mødrene var i kontakt med ulike deler av hjelpeapparatet, både i forkant av og i forbindelse med samlivsbrudd, mens en tredjedel av de 16 mødrene fant løsninger uten å involvere instanser utenfor familien» (: 10). God tilgang til hjelpetilbud er med andre ord en viktig faktor som kan bidra til at den utsatte får hjelp før vedkommende blir så syk at hen trenger offentlig helsehjelp.

Vår erfaring er at utsatte syns det er vanskelig å finne hvilke instanser som tilbyr den hjelpen de trenger. Samtidig opplever de å få ulike råd for samme situasjon. Et helhetlig tilbud til voldsutsatte er helt avgjørende for å bekjempe vold i nære relasjoner.

For dårlig samhandling er også en av konklusjonene i Riksrevisjonen sin undersøkelse av myndighetenes innsats mot vold i nære relasjoner fra 2022. Dette gjelder også det mer langsiktige hjelpe- og behandlingstilbudet (:10). «Flere aktører peker på manglende avklaring av roller og ansvar mellom de ulike aktørene og tjenestene. Dette kan føre til at enkelte voldsutsatte ikke fanges opp og mottar den hjelpen som de har behov for».

Behandling og å sikre god tilgang på hjelp er dessuten forebyggende. Nok.-sentrene er et lavterskeltilbud som representerer en dør inn til hjelpeapparatet for øvrig i saker med seksuell vold. Vi erfarer at vi er en viktig aktør i kjeden av tilbud og jo bedre vi samarbeider med andre instanser, jo flere søker hjelp hos oss. Nok.-sentrene bør derfor styrkes, og sikres en finansiering som er forutsigbar og gir dem mulighet til å ha tilbud til flere. Dette er en kostnadseffektiv måte å sørge for god, tilgjengelig hjelp til en stor gruppe mennesker.

Tiltak:

- Etablere og prioritere fagnettverk med mål om å få en felles forståelse av vold, et bedre samarbeid og helhetlig tilbud til utsatte og pårørende - som f.eks. «Punktum Trondheim. Fagnettverk for vold» – er et godt eksempel.

- Manglende forståelse av taushetsplikt og opplysningsplikt kan også medføre utfordringer for samarbeidet mellom hjelpetjenestene på ulike nivåer. Dette har lenge vært en utfordring, og undersøkelsen viser at en del av de samme problemene vedvarer. Det bør være obligatorisk for alle kommuner å ha handlingsplaner for arbeidet med vold og overgrep. Det bør være et krav at handlingsplanene har fokus på samhandling og tverrfaglige team og at de brukes aktivt. Kommuner bør få hjelp til å danne en oversikt av hva som finnes av tilbud.

2.2 Kultursensitivitet og traumebevisst omsorg (TBO)

Tilbud i kommunen bør bygge på en kultursensitiv tilnærming. Det handler om å være seg bevisst kulturelle likheter og forskjeller mellom bruker og hjelper og aktivt jobbe for å forstå egne og andre personers utgangspunkt og livsverden.

Alle som jobber i kommunale tjenester, bør få opplæring i traumesensitiv tilnærming. Traumebevisst omsorg innebærer å anerkjenne virkningen av traumatiske opplevelser har på et individs liv og atferd, og deres oppfatning av seg selv og sin kropp. TBO tar hensyn til at pasientenes tidligere opplevelser av overgrep kan ha en effekt på deres helse og på deres møte med helsevesenet. Målet er å sikre at all hjelp og omsorg er:

- tilpasset den enkeltes behov
- støttende, og unngår dømmende uttalelser eller handlinger
- integrert og helhetlig - offeret for menneskehandel blir behandlet som en hel person, ikke bare en liste over kliniske symptomer
- styrkende (empowering) - pasientens rett til informasjon, personvern, kroppslig integritet og medbestemmelse blir respektert
- basert på en pasientsentrert behandlingsplan

2.2 Bedre tilgang på lavterskeltilbud

NKVTS sin [omfangsundersøkelse](#) av vold og overgrep i den norske befolkningen (2023) viser at forekomsten av vold og overgrep fortsatt er høy. En stor andel av både kvinner og menn er utsatt for vold. Over én av ti kvinner rapporterer at har opplevd voldtekt eller tvang minst én gang i løpet av livet, nesten én av fem kvinner rapporterer andre seksuelle overgrep enn voldtekt minst én gang i livet. Blant menn var én av tjue utsatt for dette. Seksuelle overgrep er et av de største folkehelseproblemene vi har i landet.

Ventetiden for hjelp kan være lang og det er viktig med støtte i en tidlig fase, parallelt med eller mens man venter på psykisk behandling.

Det er heller ikke alle som vil ha behov for psykisk behandling, men mange vil ha behov for et Nok-senter. Derfor er det viktig å sikre at alle landsdelene har et Nok- eller Smiso-senter.

Nok-sentrene har unik kompetanse om seksuelle overgrep, både for utsatte og pårørende. Det er viktig å sikre sentrene en styrket og mer forutsigbar finansiering. Slik situasjonen er i dag foregår det i realiteten en nedbygging av tilbudet fordi økningen i tilskuddet er betraktelig lavere enn

Ingen skal bli utsatt for seksuelle overgrep

kostnadsøkningen. Sentrene har dessuten en usikker og ustabil finansieringsordning som er svært ressurskrevende. I Oslo Economics sin rapport⁵ om finanseringen av sentrene, var anbefalingen at sentrene burde bli statlig finansiert, for forutsigbarheten, for å styrke de mest sårbare sentrene og for å gjøre det mer likeverdig over hele landet. Dette er en anbefaling Nok. stiller seg bak.

Ingvild Hestad Torkelsen
Daglig leder, Nok. Norge

---

⁵ <https://osloeconomics.no/en/publications/finansiering-av-sentrene-mot-incest-og-seksuelle-overgrep/>
noknorge.no